

...s lettek mítosszá és életté

Bodrogközi verseim elé

Az elmúlt hónapokban a Bodrogközről, e lehetséges boldog vidékről, gyermekkorom univerzumáról s a szülőtte föld évszázadairól írtam verseket – kicsiknek és nagyoknak. A gyerekkorról, mely olyan, mint a mozdulatlan égbolt. Vagy olyan, mint a tengermély, melynek kagylói végérvényesen őrzik a gyöngyöket: az égboltra s a fák leveleire verseket író, mennyországillatú madarak, az éggömbön tollászkodó bükkóriások, a napfényáldotta ünnepek alakjában. Strófákba, rigmusokba szedtem a zöld ruhás tavaszt: a virágzó élet és az ígéret havát; a nagyúri nyarat: az áldás és a bőség havát; a bársony őszt: a földanya és a magvető havát; a csontkoronás telet: az álom és a fergeteg havát. Verssorokká formáltam szülőfalum Pilis-dombját, tündérhegyét, a Lingót és szépséges nevű dűlőit, Árpád-kori temploma ezredéves hűségét és csöndjét, a följe boruló csillagos eget, a gyümölcsök zenését, a mennyekbe ment, poklokra szállt rongyos oskolát.

A gyerekkor olyan, mint a halhatatlan, első szerelem: örökké megmarad és örökké visszahozhatatlan, s amelynek egyetemességét a gyermek csodaként éli meg, akárcsak az örültek és a szentek, hiszen – Pilinszky Jánost parafrázálva – olyan ő, mint a remekművek: a mindenség öntudatlan és boldog mása. S ezt a „mindenséget”, a gyerekkor mozdulatlan égboltját mesék, legendák, regék, hiedelmek színezik át, évszázadok mélyére visszazállón, amikor a Bodrogköz még az óriások szigete volt, de miután őseink átkeltek az egeket karcoló hegygerinceken, az ásító vad mélységek fölött, csodaerejüknel fogva elfoglalták a Tokaji-hegy mögött rejtőző, a Tisza, a Bodrog és a Latorca ölelte szigetét: a folyóhátakat, homokbuckákat s a hegynyi dombokat; az áltéri erdőket, a fűz- és nyárfaligeteket, a magyar kőriseket, mezei szilfákat, a gyertyánosokat és cserfásokat; na meg a lápok, mocsarakat, kaszálókat és legelőket.

A Bodrogköz, az Alföld északi „gyémántszegelete” ezer éven át egyetlen aranyló kistáj volt, hegyek és vizek övezte éden, a honfoglaló magyarság első, történelmi otthona. Északról, keletről, délről ma is a Tokaj hegylánca, az ős Zempléni-rögök, a Kárpátok kéklő gerincei ölelik, s e hegyekből folyók, patakok, erek érkeznek – ahogyan Széchenyi István nevezte – „fajtánk bölcsőjének” síkjára, mely hajdan az égre esdő, ünnepre és gyászra hívó templomok, legelésző juhnyájak, a „csorgó pofával, tűnődve iddogáló” tehéncsordák, a lápok, ingoványok, vadvizek, gázlók, révek, dereglyék, kompok világa volt; és a kócsagok, gémek, bölömbikák, szalonkák, bakcsók, gyöngyvérrek, darvak, sirályok, szárcsák világa.

Író- és költőelődök is szép számban szóltak e nagyszerű földről, történelméről, népének viselt dolgairól. Vörösmarty Mihály a Zalán futásában a honfoglaláskori Bodroglakot eleveníti meg, mondván: ahol a „Bodrog fut csendes özönnel”, most Álmos harcosai, az „ősz daliák csendesen élnek”. Ez az ősz daliák lakta föld az évszázadok során alig-alig változott. Tudjuk ezt Tompa Mihály verseiből is, aki az „évek, századok gyors futását” is ránk hagyta, melyek fölött „déli-bábként lebeg az emlékezet”. Petőfi Sándor pedig erre csatangolván ezt írta: „A Bodroglak szép, gazdag vidék. Nyugat felől túl a Bodroglakon látszanak a hasonlíthatatlan szépségű Sátorhegyek; innen a Bodroglakon erős rónaság (...) virító zöld mezők, rajtok egy-egy kis tó, szélén sás, tisztáján pedig fejez vízi líliomok s fölötté jajgató sirályok lengetik hosszú szárnyaikat.”

Arra törekedtem, hogy „bodroglaki verseimben” a szív tartalma és a lélek formája öltözzön alakot, s ezáltal egy belső, új honfoglalássá, adósságtörlesztéssé legyen. Megmaradássá és megörökítéssé, melyben valóság és természetfeletti, történelem és csoda, mindennapok és képzelet játszik egybe úgy, ahogyan a múlt világában egymáson átáradtak, egybeszővődtek, s lettek mítosszá és léletté: szépséggé és játékká, leleménnyé, tiszta forrássá és költészetté. Évszázadok, egek, évszakok, folyók, holtágak, erdők, dombok, homokbuckák, tavak, vadvirágok, madarak, népdalok, táncok, ünnepek, hiedelmek, szokások, népi humor, gyerekkori játékok „írták” verseimet, azt akarván, hogy érvényeset mondjak egy ezeréves tájról és népének életéről. Hogy nyomot és jelet hagyjak – a szép irodalom, a Szó erejével. A Szó erejével, mely a leghitelesebben őrizi tetteinket a kezdetektől fogva. Mintha csak „Isten szívébe erőszakkal hajtálnak”.

KULCSÁR FERENC

Bodrogköz évszázadairól és gyermekkorom univerzumáról

Venyigén szőlőfűrt

Venyigén szőlőfűrt: teremtem
ezerkilencszáznegyvenkilencben.
Október lángoló, hamvas tetején
juhnyájak legeltek, s játszódtott a fény
Bodrog közén, nyárfákon, őszi ligeten,
s a folyókon – az áldott szigeten.

Venyigén szőlőfűrt: csordulón,
avarban járok most koldulón.
Harangszóban fürdöm, s Isten nagy egét
lesem, a szőlőt dézsmáló seregélyt.
Diót ver a földre vadgalambok szárnya,
fénylőt, mint a *lányok térdkalácsa*.

Bodrog–Tisza köze

Bodrog–Tisza köze
morzsányi falvai,
múlt mélyén, tűz mélyén
hangjaid hallani.

Múlt mélyén, kút mélyén
mátyásmadár kiált,
bükkösök avarán
róka hívja fiát –

fűzfaligetekben
ökörszem pittyegget,
gerlét nevelgetnek
komótos tölgyesek.

Tisza–Bodrog köze
bogárka falvai,
szelíd erecskéid
neszeit hallani:

homokhát humuszán
ökröcske szántogat –
mellette, sás szélén
vadkacsa hápogat.

Vén Tisza, partodon
leng a margitvirág,
tölgyesekben dámvad
vezetgeti fiát,

szántón szarka csörren,
búbos banka billeg –
amodább, a lápban
szárca, vöcsök pilleg.

Bodrog–Tisza köze,
mélyeidre szállok –
regélő mélyedről
egeidre látok.

Félszáz éve volt, égatya

Félszáz éve volt, égatya,
fekete, foltos klottgatya
volt az öltönyöd. S topánod?
Vízmosást járt, dülöt, árkot!

Na meg hát libalegelőt,
hol kortyoltad a levegőt,
míg pippegtek a kislibák,
az anyalúd meg likvidált

fűt-fát és tücsköt-bogarat,
ami moccant az ég alatt.
Közben te, vitéz palánta,
sziklákra kúsztál, palánkra,

vadkörtét csórni, vérmeggyet,
s főleg, bár nem is értetted,
a libapásztorlányokat,
e csupaláb talányokat

legyeskedted körül egyre,
s ülven melléjük a gyepre,
rágtad a fanyar fűszálat,
míg el nem jött a napszállat.

Hol volt még akkor internet?
Képzeted kint termett
utcán, réten, szőlőhegyen,
s vitorlázta a falevelen.

Nem volt se laptop, se mobil,
legfeljebb ha ótomobil!
Így, mivel nem kattinthatál,
kukoricát pattintottál.

S este is, dehogy cseteltél!
Kemencesutban hevertél.
S hírből se hallván honlapról –
álmodoztál a holnapról.

Első oskolám

Szentes volt első
oskolám.

Cipóm fényesre
bokszolám,
úgy léptem át a
küszöböt –
szemem sírással
küszködött.

Szentes volt alma
materem,
benne picurka
tanterem.
Szebb nála többé
nem terem –
mennybe szállt régen,
istenem.

Szentes volt első
tanodám,
szentélyem, dómom,
pagodám.
Ott kezdett fűgén
a táncba
hátam közepén
a pálca.

Szentes volt első
tanházam,
ott égtem édes,
nagy lázban:
betűket vetni
papírra,
könyvek közt, könnyek
közt, sírva.

Tízéves voltam, halhatatlan

Tízéves voltam, halhatatlan,
bokámig ért a puha paplan –

és vállamig értek a lányok,
és tetőtől talpig az álmok.

Nap volt és Hold volt a két sze-
mem,
tízéves voltam, ó, istenem,

cingár lábam sziklát lépett,
dűlőt, cserjét, mezőt és rétet,

és jegenyefa volt ostorom,
és tölgy odúja tág otthonom.

Tízéves voltam, halhatatlan,
fürödtem szikrázó szavakban,

együtt laktunk, vadgerle, gólya –
s mi még, az ég csak a tudója:

szálltunk a nyárban, a hóban –
zengve az édes harangszóban.

Tízéves voltam, halhatatlan,
bokámig ért a puha paplan.

Erzsébetek, Máriák...

*Szülőfalum, Szentek személynevei az 1700-as években.
Papp György Szentesisiek Könyve nyomán*

Erzsébetek, Máriák,
Istvánok,
fiúcskák, szentesi
kislányok,
Jánosok, Borbálák,
Andrások,
öröm hullong, emlék hava,
Margitok, tirátok.

Mihályok, Évák,
Ferencek,
mint a réten vadvirágok,
teremtek,
Juliannák, Györgyök,
Pálok,
Isten könnye, bő eső hull
rátok,
s reátok is, orcátokra,
Magdalénák, Sárák,
Sámuelek, szép Zsuzsannák,
Klárák.

Bertalanok, Piroskák,
Menyhértek,
mint a búza nyár tűzében,
megértek,
Katalinok, Józsefek,
Gergelyek,
keringek a szélben, Zsófiák,
veletek,
forgósziel tölcseré
emeli nevetek,
Lászlók, Annák, Károlyok,
Ádámok, Péterek.

Dánielek, Benjáminok,
Ilonák,
avarerdőn tavasszal az
ibolyák,
kigyöngyözött, kipörgött
föld méhéből nevetek,
Domokosok, Endrék,
Gizellák, Gergelyek.

Gáborok, Etelkák,
Gáspárok,
elvarázsolt Honoriák,
Lídiák, Jolánok,
évek száza, ég harmata
hulldogál reátok.

Hol volt, hol nem legények,
mesebeli lányok,
Johannák, Helénák,
Mózesek, Mátyások,
hol van, melyik égben
gondozott kertetek,
örökös szállástok?

Rozáliák, Terézek,
Amáliák, Ágnesek,
hajatoknak illatát
mezők őrzik, tölgyesek.
Száll a Lingó, Pilis felett
bibliai nevetek,
szép szentesi lányok,
Rebekák, ó, Márták,
Juditok, Rákhelek.

Úrháza

A szentesi Árpád-kori templom falára

Évszázak, tűz, tatárok
ostromolták, mégis végig
megállott:
sok nemes és pór család
fényesíté idők hosszán
karzatát.

Sugár tornya fényre tör,
vén hajója, szép szentélye
tündököl:
verőfényben messze lát –
látja Kazinczy, Rákóczi
otthonát.

Magas csúcsán éjszaka
csillag fészkel meg a hold s a
csönd szava,
ám vasárnap fénynyaláb
fürdeti a Dávid-zsoltár
dallamát.

Vén domb tövén cseppnyi nép –
ósi templom pásztorolta
életét.
Őrzi múltját hunyt szemem –
világvégre, álommélyre
jön velem.

Ungi-síkon, Tiszaháton

Ungi-síkon,
Tiszaháton,
három pej ló
kószál, három.

Egyik füzes
árnyát járja,
harmatgyöngyös
a patája.

A másik pej
szegszínbarna,
soha nem volt
nyereg rajta.

A harmadik
szépek szépe,
csillagéjben
száll sörénye.

Tiszaháton,
Ungi-síkon
pásztor danáz
nádi sípon.

Fújja, fújja,
panaszolgat,
kérdézi a
kerek holdat,

pejlovai
merre járnak,
mely zugán a
Tiszahátnak.

Nagy topolyák hegyén

Nagy topolyák hegyén
nyújtóznak az egek,
ficánkoló juhok
legelgetnek gyepet.

Éjjel a füves hold
gyöngyöt rak a fákra,
kalárisláncokat
vörösszilva-ágra.

Tice-parti sásban
békák hada ümmög,
bíbic szava csattan,
vén komondor dűnnyög.

Tavas van, a gólyák
lomhán keringőznek –
öreges a vén ház
kőfalának dőlnek.

Csókaszárnyon, sólyomszárnyon

Csókaszárnyon,
sólyomszárnyon –
kereng a nyár
gólyaszárnyon.
Fűzfaliget,
berek táncol,
szajkó száll fel
cserfaágról,
nádasoknak
árnya lobban,
holtág vize
hallal csobban.
Szélmalom-domb
az égre kel,
Pilis romja
is énekel.
Gerleszárnyon,
bíbicszárnyon –
száll a világ
cinkeszárnyon.

Kánikula

A hajdani sárospataki diák, Tompa Mihály emlékére

Ősi nádas, ősi csend

Ecsedi István emlékének

Ősi nádas,
ősi csend,
nádsikátor
vize reng –
szitakötők
lengenek,
szellő terel
felleget.

Ősi nádas,
ősi csend,
kákabuga
pelyhe leng –
nádíméhek
zsonganak,
sástengerbe
száll a nap.

Ősi nádas,
ősi csend,
hűs lápi szél
körbeleng –
vízisikló
surrán el,
fodrot vet a
vízlepel.

Náderdő árnyain
rétifarkas liheg,
vörös róka, vidra
nap tűzében piheg,
vízityúk bibirkél
rekkenő melegben,
nincs egy árva pissz se
a szárcsaseregben.

Ám a nap rózsája
amikor elhervad,
víznépi zendülés
kezdődik: haddelhadd!
Szalonkák falkája
felleggé tornyosul,
récék regimentje
kavarodik vadul,
gunnyasztó özvegy gém,
mint a szél, szárnyra kap,
égig érő lármát
csapnak a vadludak,
hápogó gácsérok
verdesik a tavat,
bölömbika kiált,
halászsas vijjogat.

Forrong a láp, gólyák
hasítják a leget,
nemeskócsag, gyöngyvér
sötétít el eget,
mígnem elcsendesül
nádas, vízitánya –
fészkel a kis vöcsök
s a kárókatona.

Hajnal

Fodrot vetnek réti vizek,
tavaszi nád szélben zizeg.
Halászó sas égen hajóz,
félve surran a lápi póc.

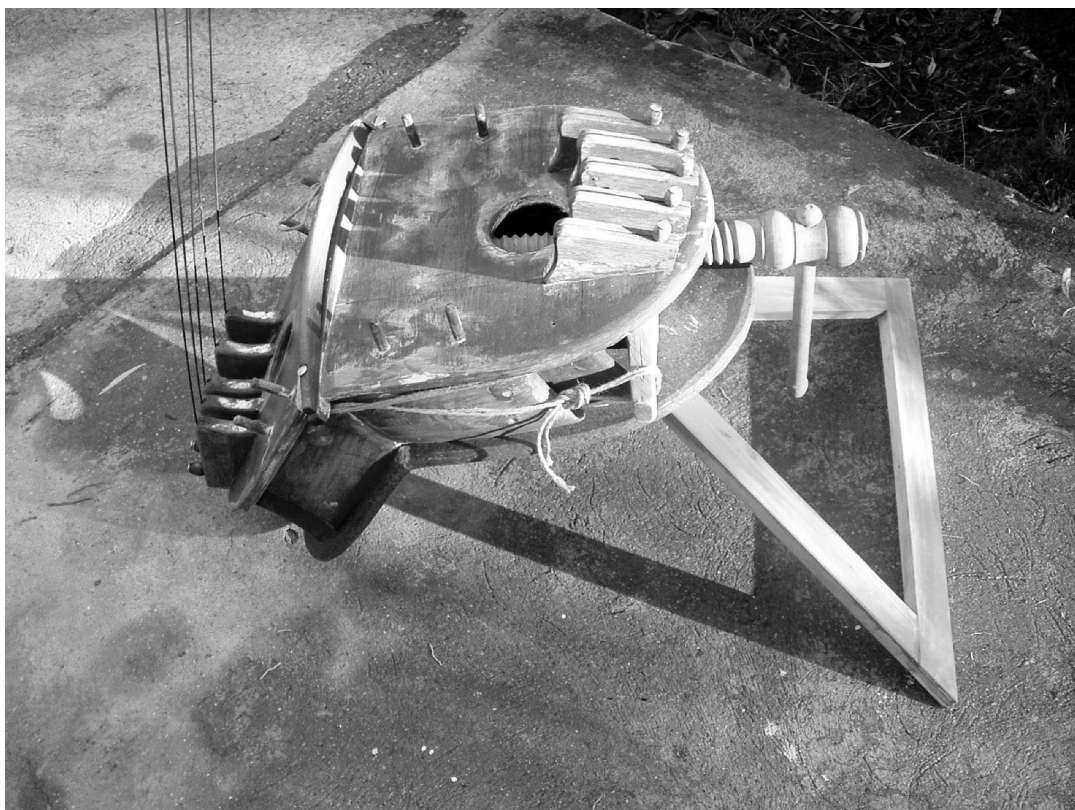
Kákán kúszik kristálycsiga,
kiabál a bölömbika.
Réti füzény hajladozik,
sármányvirág illatozik.

Szárasmalom

Szárasmalom domboldalon,
nem őrölnék többé azon.
Búsan gondol víg dalokra –
nem önt fel már a garatra.

Mereng, borong szép bálványa,
tört ágasa, vén járgánya.
Varjú száll rá, bánatos ég –
nem mozdul a malomkerék.

Húrhangszeres, installáció, 2012

Október

Október, fényt vető,
lángoló hegytető –
bíborvörös, napáldotta
alkonyat
fürdeti hamvas arcodat.

Október, titkaid,
aranyló javaid
megéleli magas egek
hatalma –
parázssá lesz körte, alma.

Október. Must habzik.
Rigó füttye hangzik.
Bólogat az égőpiros
szamóca,
fűszálon ring a kabóca.

Október. Darazsak
kesergik a nyarat.
Csillag esik, felragyog a
pincesor –
hulló levelet szél sodor.

Nádifarkas

Káka, sás közt
ösvény szalad,
nádifarkas
azon halad:
bánatosan
somfordál,
elmúlt a bőség,
el a nyár.

Káka, sás közt
út kanyarog,
nádifarkas
nyüszít, vakog:
halra gondol,
szárcsára,
vadlúdtól hangos
tanyákra.

Káka, sás közt
csapás vezet,
nádifarkas
útnak ered:
éhség úzi,
fagyvilág –
délre szálltak a
vadlibák.

Vén tornyon is hó ragyog

Deres szárnyú, habfehér
seregekben jár a szél –
szarkalábat ró kazlakra,
jégvirágot az ablakra.

Diófánkra varjú száll,
kohog, krampog: – Jaj, de kár,
nincsen dió, csak zúzmara,
kár, kár, nincsen csak tél fagya.

Erdőn innen, hegyen túl
három napja szállong, hull –
leng a cserjék fehér sátra,
a Pilis-domb hósapkája.

Szitál, hullong, pilinkél,
Lingó-hegyen dülöngél –
erdőt színez meseszépre,
fátyolt pingál földre, égre.

Vén tornyon is hó ragyog,
ámulnak az angyalok –
körbeszállják, dalolgatnak,
hajnal jöttén szétszaladnak.

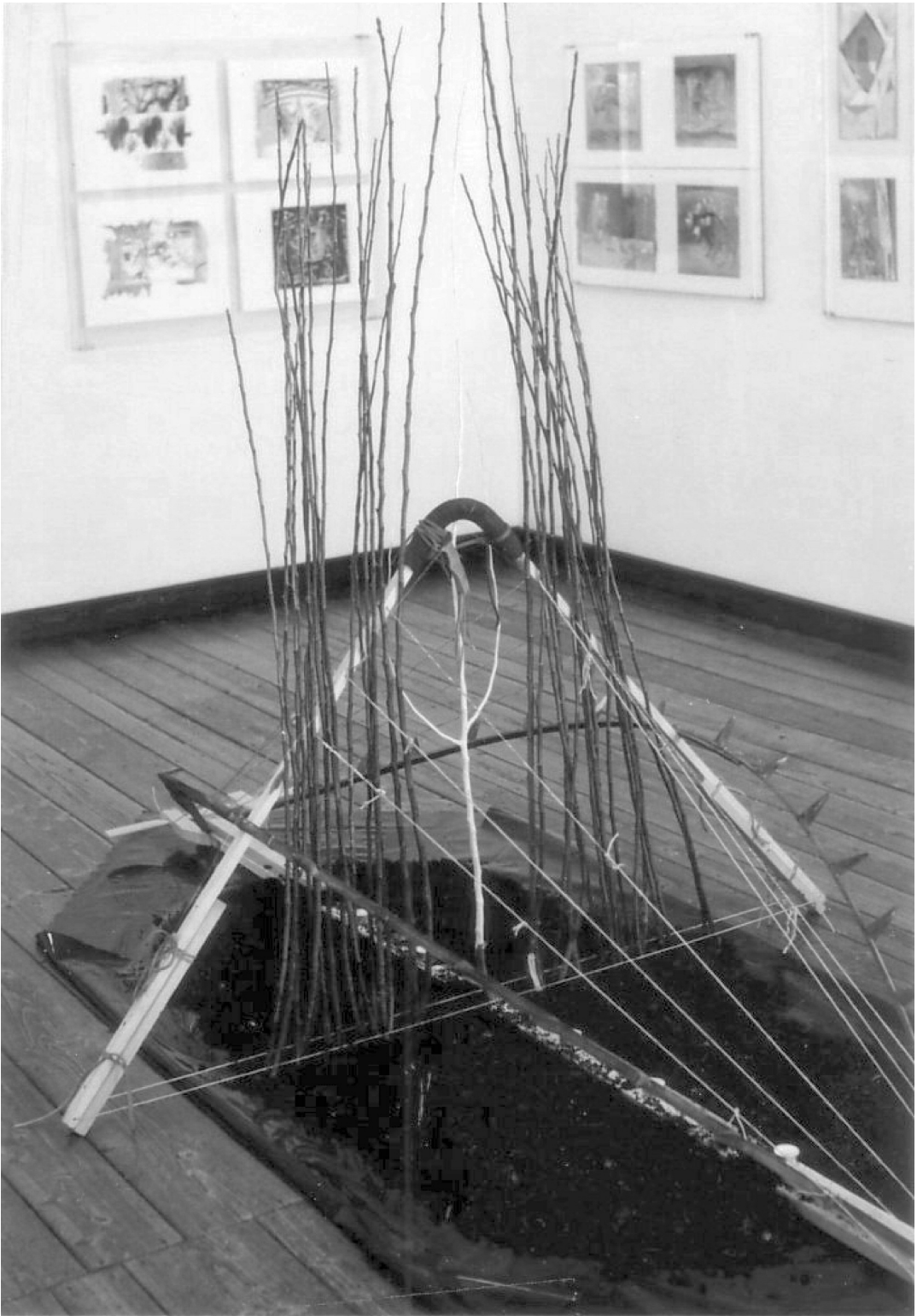
Alkonyodik, esteledik

Alkonyodik. Harang kondul,
ördögszekér fut bolondul.
Szár az, hideg szelek fújnak,
a galambok összebújnak.

Esteledik. Harmatcseppek
hűvösében csipke reszket.
Kertek mélyén zörg az avar,
lehullt levél diót takar.

Lemegy a nap. Fűzfa ágán
öreg béka méléz báván.
Alatta a Bodrog locsog,
gázlójában kócsag totyog.

A szürkület fűben kotor,
megzizzen a kökénybokor.
Lebeg fönn a hold uszálya.
Kuvik ül az eperfára.

Szárazhajó 2, installáció, Lendva, 1998